

Psychologická příprava výslechu v praxi policejního orgánu

Psychological Preparation of an Interrogation in the Practice of a Police Authority

DAVID TEXTL,¹ MAREK FRYŠTÁK²

Abstrakt

Výslech je jednou ze základních metod kriminalistické taktiky, zároveň se jedná také o významný důkazní prostředek. Na základě výslechu jako důkazního prostředku jsou získávány informace od osoby, která svými smysly vnímala kriminalisticky relevantní událost, a tyto získané informace (výpověď osoby) mohou mít v následujícím trestním řízení povahu důkazu. Mimo jiné z tohoto důvodu je potřeba, aby byl výslech proveden co nejkvalitněji, neboť pokud v jeho průběhu dojde určitým pochybením, tato lze později již jen těžko napravit. Proto je významná příprava výslechu, kdy se vyslýchající zaměří především na možné kritické body v průběhu výslechu. Náš článek bude věnován především našim vlastním zkušenostem s prováděním výslechu a s přípravou na něj, přičemž bude kladen důraz na přípravu psychologickou, která spočívá zejména ve vnitřní přípravě vyslýchajícího. Do této problematiky se pokusíme zapracovat i poznatky získané při činnosti v rámci policejního orgánu. Jelikož autoři oba působili, resp. působí v rámci Policie České republiky, Služby kriminální policie a vyšetřování, dále v textu jen SKPV, jako vyšetřovatelé, zaměří se rovněž na praktické aspekty a své praktické zkušenosti z této oblasti.

Klíčová slova

kriminalistika, kriminalistická taktika, výslech, taktika výslechu, příprava na výslech, psychologická příprava na výslech

Abstract

Interrogation is one of the basic methods of criminalistic tactics, but it is also an important means of evidence. On the basis of the interrogation as an evidential means, information is obtained from a person who has perceived a criminally relevant event with his/her senses and this obtained information (the person's statement) may have the nature of evidence in the subsequent criminal proceedings. For this reason, among others, it is necessary that the interrogation be carried out as well as possible, because if certain mistakes are made during the interrogation, these can hardly be corrected later. Therefore, the preparation of the interrogation is important, where the interrogator focuses in particular on possible

1 Mgr. David Textl., LL. M., interní doktorand Katedry trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, student Policejní akademie České republiky v Praze. Autor zároveň působí jako vyšetřovatel na odboru obecné kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování.

2 Prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D., profesor Katedry trestního práva a proděkan pro vědu a výzkum Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

critical points during the interrogation. Our article will focus primarily on our own experiences in conducting and preparing for interrogations, with an emphasis on psychological preparation, which consists mainly in the internal preparation of the interrogator. We will also try to incorporate the knowledge gained during the activities within the police agency.

Key words

criminalistics, criminalistic tactics, interrogation, interrogation tactics, preparation for interrogation, psychological preparation for interrogation

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2023/1-08>

Úvod

Výslechem se v kriminalistice rozumí kriminalistická metoda, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslýchaného i vyslýchajícího.³

Výslech je specifickou metodou kriminalistické praktické činnosti, přičemž je prováděn především orgány činnými v trestním řízení,⁴ což v praxi znamená, že půjde zpravidla zároveň o procesní úkon. Výslech je nepopíratelně také jedním z nejvýznamnějších důkazních prostředků. Právě výslechu v trestním řízení, respektive přípravě na něj, bude věnován tento článek, byť se samozřejmě s výslechem setkáváme i v rámci dalších řízení, jako je např. řízení civilní (sporné i nesporné) či správní.

V následujícím textu budeme reflektovat především naše osobní zkušenosti s prováděním výslechu a přípravy na něj. Úvodem se zaměříme v obecné rovině na problematiku výslechu a dále problematiku jeho přípravy, přičemž bude následovat i část věnovaná otázkám psychologické přípravy na výslech, která bude těžištěm předkládaného textu. Dle našeho názoru (založeného mimo jiné i na našich osobních zkušenostech s praktickou činností vyšetřovatele a policejního orgánu obecně) je problematika přípravy výslechu, zejména pak její psychologická část, hojně opomíjená, ať již v rovině akademické, či rovině praktické. Její význam je však značný a to, zda je provedena (psychologická) příprava, může ovlivnit celý průběh výslechu.

S ohledem na výše uvedené je třeba upozornit, že cílem tohoto článku není pouze poskytnutí enumerativního výčtu psychologických teorií, ani vytváření přehledu názorů a pohledů na danou problematiku, nýbrž cílem článku je naopak reflexe našich osobních zkušeností s problematikou výslechu v rámci trestního řízení a jeho psychologickou přípravou, neboť jsme toho názoru, že v praxi je toto téma často opomíjené, ač má pro

3 MUSIL, J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327. ISBN 80-7179-878-9.

4 K tomu srov. § 12 odst. 2 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, dále jen „trestní řád“ nebo „tr. řád“.

správné provedení výslechu značný význam. Pozornost bude věnována tomu, jak by měla psychologická příprava vyslychajícího probíhat, na co by se měl vyslychající zaměřit a co by neměl opomenout. Nastíníme také úvahy, jak zlepšit provádění psychologické přípravy výslechu v praxi policejního orgánu.

Pojem výslechu, jeho podstata a význam

Problematika výslechu osob je zcela nepochybně jednou ze stěžejních oblastí, kterou se kriminalistika, potažmo přesněji kriminalistická taktika, zabývá, protože v průběhu výslechu je vyvolávána paměťová stopa osoby, která svými smysly vnímala kriminalisticky relevantní událost.

Výslech je možné dělit dle mnohých kritérií, ať již podle procesního postavení osoby, která je vyslychána (svědek/poškozený, obviněný, podezřelý, obžalovaný či znalec), dle stadia (zejména přípravné řízení či řízení před soudem) či fáze (prověřování či vyšetřování) trestního řízení, ve kterém výslech probíhá, dle charakteristických vlastností osoby, která je vyslychána (např. výslech dítěte, mladistvého, seniora, resp. osoby přestarlé nebo osoby tělesně nebo mentálně postižené či například také výslech pachatele – recidivisty), či dle toho, na základě jakého právního předpisu výslech probíhá (zejména půjde o rozlišování, zda se koná v režimu zákona o policii nebo podle trestního řádu) atd. Zejména v rámci výslechu osob s některými charakteristickými vlastnostmi, jak bylo příkladmo uvedeno výše, se pak bude třeba vypořádat s řadou specifik takového úkonu.

Setkáváme se i se zvláštními formami výslechu, mezi které můžeme zařadit výslech předběžný/informativní, výslech konaný před osobní či domovní prohlídkou, výslech před konfrontací nebo výslech před provedením vyšetřovacího experimentu (pokusu), rekonstrukce a rekoncance jako součást těchto úkonů a výslechy v průběhu těchto úkonů.⁵

Z výše uvedeného nástinu dělení výslechu je patrné, že každý výslech vykazuje výraznou míru individuality, v souvislosti s čímž se projevuje skutečnost, že v případě výslechu se bude vždy jednat o vzájemnou interakci (zpravidla) dvou osob – vyslychajícího a vyslychaného. Přitom je třeba respektovat skutečnost, že každý jednotlivec má odlišné povahové vlastnosti, životní zkušenosti či rodinné zázemí, a proto i ve stejných situacích mohou reagovat jednotlivé osoby odlišně. To se promítá i do oblasti výslechu. Vždy je třeba počítat s tím, že mohou v jeho průběhu nastat neočekávané situace, přičemž také reakce na ně nelze začasté předvídat.

Nepředvídatelnost těchto reakcí nastává především na straně osoby vyslychané, neboť pokud již dříve nedošlo k interakci mezi vyslychajícím a vyslychaným, pak – zjednodušeně řečeno – vyslychající zpravidla nemůže vědět, co od vyslychaného čekat. Otázkou pak zůstává, do jaké míry si může být vědom toho, jaké budou jeho vlastní reakce na neočekávané situace a zvraty v průběhu výslechu. Zde budou hrát značnou roli především zkušenosti vyslychajícího, jak tyto budou zmíněny v širších konturách dále v textu.

5 MUSIL, J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. Op. cit., s. 327.

Výslech osob sehrává nezastupitelnou úlohu v procesu dokazování v trestním řízení, přičemž nezdědka bude výpověď určité osoby hlavním podkladem pro rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, v konečném důsledku pak i pro rozhodnutí o vině a trestu v rámci řízení před soudem. Výhodou výpovědi je, že se může za určitých podmínek jednat o tzv. důkaz přímý, a proto se může zároveň jednat i o důkaz jediný. To jen podtrhuje výsadní postavení výpovědi v rámci dokazování, byť je třeba zdůraznit, že podle § 89 odst. 2 trestního řádu nelze žádný důkaz považovat za prioritní či stěžejní, neboť veškeré důkazy podléhají v souladu se zásadou materiální pravdy volnému hodnocení.⁶

Výpověď osob je získávána prostřednictvím výslechu, přičemž záleží především právě na kvalitě jeho provedení. Kvalitně provedený výslech může výrazně usnadnit proces dokazování v rámci trestního řízení, *vice versa* však může být při jeho špatném provedení velmi snadno narušena celá konstrukce již provedených důkazů a na základě některých procesních pochybení v průběhu výslechu (např. nepoučení vyslýchaného před započítáním výslechu nebo pokládání kapciózních a sugestivních otázek) může dojít i k situaci, kdy již nebude možné prokázat vinu konkrétního pachatele. Z těchto a mnohých dalších důvodů je důležité, aby se vyslýchající na výslech vhodně připravil. Součástí této přípravy je i příprava psychologická, které je z větší části věnován tento článek.

K pojmu výslechu je třeba doplnit, s ohledem na to, co bylo uvedeno v rámci úvodu, že výslech lze v obecné rovině pojímat především jako určitou metodu, mající svůj teoretický i praktický základ v kriminalistice, konkrétně pak v kriminalistické taktice. Tato metoda je regulována právními normami a jejím prostřednictvím je získávána výpověď osoby, kterou lze považovat z hlediska kriminalistického, resp. z hlediska významu pro dané trestní řízení za relevantní a podstatnou. Zde je třeba upozornit, že tyto závěry lze zpravidla pouze presumovat, proto se v praxi mnohdy stává, že je až v průběhu výslechu zjištěno, že vyslýchaná osoba nedisponuje relevantními informacemi, případně že žádné informace ke kriminalisticky relevantní události z objektivních důvodů ani nemůže poskytnout (např. bylo mylně předpokládáno, že se osoba pohybovala v blízkosti místa činu apod.).

Procesní postavení vyslýchaných osob se může lišit podle toho, v jakém postavení je tato osoba vyslýchána a podle toho jsou jí přiznána jednotlivá práva a povinnosti. Jejich rozbor ale není předmětem zájmu tohoto článku.

Jak již bylo naznačeno výše, prostřednictvím výslechu, jakožto metody kriminalistické taktiky, získáváme výpověď vyslýchané osoby, které může mít význam pro trestní řízení a která může být v jeho rámci použita jako důkaz. Výslech se tak stává důkazním prostředkem, na jehož základě je získávána výpověď jako důkaz. Podstatou výslechu je vyvolání paměťové stopy prostřednictvím výpovědi osoby, která svými smysly vnímala určitou skutečnost, o které má podat svoji výpověď. Za výpověď je možné považovat

6 *Opakem materiální pravdy je pravda formální, kdy byla naopak předem stanovena pravidla pro hodnocení jednotlivých důkazů, přičemž každému byla přikládána rozdílná váha. Typické pro aplikaci zásady formální pravdy je to, že je vyžadováno doznání obviněného, potažmo obžalovaného. Tak tomu bylo typicky ve středověku, kdy bylo doznání hlavním důkazem, bez nějž nemohl být nikdo odsouzen. Proto bylo doznání vynucováno za užití všech dostupných prostředků, mimo jiné i tortury, tedy mučení.*

verbální i neverbální projev vyslýchané osoby o předmětu výsledku. Jak bylo uvedeno, projev osoby vychází z paměťové stopy, tedy zapamatovaného vjemu z daného objektu či události.⁷

I když pojem *výslech* byl již v obecných rysech vymezen v kontextu tohoto článku, je třeba si zároveň uvědomit, že u výsledku se nejedná o standardizovaný úkon, a to i přes to, že zákon stanovuje určité mantinely, v nichž se musí vyslychající osoba pohybovat. Naopak v každodenní praxi vyšetřovatele SKPV se jen potvrzuje, že každý výslech je do značné míry jedinečný, a to z více hledisek. Především jde, jak již bylo několikrát zmíněno, o výslech osob v různém procesním postavení, osob vypovídajících o různých skutečnostech, svou roli bude hrát také to, zda se jedná o svědectví přímé či nepřímé. Na výpověď získanou prostřednictvím výsledku, respektive její kvalitu, pak mají vliv mnohé další faktory. Tyto faktory lze dělit na subjektivní a objektivní. Subjektivní faktory jsou takové, které mají svůj původ přímo ve schopnostech (např. schopnost vnímat okolí, fotografická paměť, tzv. „paměť na obličeje“ apod.) nebo vlastnostech (např. to, zda je osoba introvert nebo extrovert, sdílnost, sklon k pomlouvačnosti apod.) vyslýchané osoby. Jako objektivní faktory pak vnímáme takové vnější vlivy, které existují nezávisle na vůli a vnímání vyslýchané osoby a které ovlivňují kvalitu její výpovědi bez možnosti ovlivnění vyslychanou osobou. Za objektivní faktory lze považovat čas, který uplynul od události, o které má osoba vypovídat, osvětlení v době vnímání události, vzdálenost od události apod.⁸ S těmito faktory, majícími vliv na průběh a kvalitu výsledku, je třeba počítat a pracovat s nimi.

Aby nedošlo k nežádoucímu ovlivnění průběhu výsledku, je významná jeho kvalitní příprava. Ta se může týkat jak zajištění organizačních záležitostí, tak i vnitřního rozpoložení vyslychajícího, s čímž souvisí právě psychologická příprava výsledku. Pokud je tato kvalitně provedena, výrazně se zvyšuje pravděpodobnost, že výslech proběhne bez neočekávaných událostí v jeho průběhu, a také toho, že vyslychající získá od vyslychané osoby relevantní informace, které byly předmětem tohoto výsledku. Neočekávané události ale i při sebe preciznější přípravě nelze nikdy vyloučit.

7 SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016. s. 319. 978-80-7418-259-4.

8 *K rozlišování subjektivních a objektivních faktorů ovlivňujících kvalitu vyvolané paměťové stopy srov. např. STRAUS, J. a kol. Kriminalistická technika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. s. 76–77.

Příprava výsledku

Přípravu výsledku lze považovat za jedno z jeho stadií. Obdobně to vnímá i Šimovček, když uvádí tato stadia výsledku:

1. příprava výsledku,
2. úvodní stadium,
3. monolog,
4. dialog,
5. dokumentace a závěr výsledku.⁹

Jako poslední stadium výsledku, byť kriminalistická teorie o něm nehovoří, bychom zde viděli analýzu a vyhodnocení výsledku, která je významná pro posouzení jeho věrohodnosti v kontextu dalších provedených důkazů.

Příprava výsledku jako taková se skládá ze dvou fází – analytické a syntetické. Zjednodušeně řečeno v analytické fázi jsou především analyzovány schopnosti vyslýchajícího, dále osobnost vyslýcháného a také doposud nashromážděné důkazy, ke kterým se bude pojit předmět výsledku nebo které mohou být v průběhu výsledku využity například k tomu, že po jejich představení obviněnému bude zřejmé, že tento nevypovídá pravdu a bude tak muset na nastalou situaci nějak reagovat. Syntetická fáze výsledku naopak spočívá ve vytváření podmínek pro výslech a v modelaci jeho průběhu. Příprava výsledku by měla být zpravidla zakončena zpracováním plánu výsledku.¹⁰ Pro plán výsledku však není stanovena žádná forma, takže se může jednat například pouze o plán v mysli vyslýchajícího. Z vlastních zkušeností lze doporučit to, aby si vyslýchající udělal před výslechem i několik psaných poznámek, které mu mohou být v průběhu výsledku výrazně nápomocny. Obsahem těchto poznámek může být například to, čím výslech začít, zda a kdy předkládat vyslýchánému důkazy, výčet možných kritických bodů výsledku, poznatky z doposud provedeného prověřování, případně vyšetřování apod.

Před výslechem, v rámci jeho přípravy při analytické fázi musí vyslýchající také zhodnotit schopnost svou i vyslýchávané osoby výslech absolvovat. Musí tedy posoudit, zda je on sám schopen takovýto výslech vést a zda je skutečně tou správnou osobou, která má výslech provádět. Důvodů, proč by mohla být vhodná změna v osobě vyslýchajícího, je více. Může se jednat například o existenci určitého vztahu mezi osobou vyslýchající a vyslýchanou (což však může být v určitých případech naopak také výhodou, z existence určitého vztahu mezi vyšetřovatelem a pachatelem nejednou těžil například známý, dnes již bohužel zesnulý, vyšetřovatel plk. Jiří Markovič),¹¹ ale také třeba jen špatné psychické rozpoložení vyslýchajícího, zapříčiněné subjektivními okolnostmi (např. počínající onemocnění, bolest zubu, rozchod s partnerem apod.), kdy je dáno určité riziko, že by výslech nemusel být proveden ve stejné kvalitě, jako kdyby tyto okolnosti dány nebyly. Obecně sice platí,

9 ŠIMOVICEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2001, s. 227. ISBN 80-89047-12-2.

10 SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Op. cit. s. 319–321.

11 K tomu blíže srov. například případ vraha L. Hojera. In: MARKOVIČ, J. a V. ŠULC. *Lovec přízraků. Vraždy, které šokovaly republiku*. Praha: Nakladatelství Epocha, 2020, s. 223–270. ISBN 978-80-7557-963-8.

že by se zkušený policista, resp. vyslyšající neměl nechat ovlivnit při výkonu služby svým soukromým životem, avšak toto je ve skutečnosti ne zcela snadno proveditelné, neboť toto ovlivnění nemusí být ani vědomé. Právě z těchto důvodů by měl vyslyšající před započítím výsledku učinit vyhodnocení toho, zda je výslech schopen provést a zda by jej případně neměla provádět jiná osoba, nebo by alespoň neměla být výsledku přítomna. Dalším důvodem, kterým bychom mohli podmínit změnu v osobě vyslyšajícího, je existence určité vyšší míry antipatie mezi vyslyšajícím a vyslyšaným, ať již iniciovaná ze strany jedné či druhé, případně vzájemná. To může nastat například v situaci, kdy by měla obviněného vyslyšet osoba, která při jeho zadržení použila služební zbraň nebo alespoň pohružku jejího použití. V takovém případě je velmi pravděpodobné, že s tímto příslušníkem policejního orgánu nebude chtít zadržený, resp. později případně obviněný, spolupracovat, ač by ve věci vypovídat mohl a chtěl.

Pravdou je, že v praxi mohou nastat potíže se sehnáním „náhradníka“ ve chvíli, kdy vyslyšající usoudí, že není schopen výslech (kvalitně) provést.¹² To může vést k tomu, že vyslyšající tuto část přípravy výsledku podcení nebo dokonce i přímo vynechá. Dle našeho názoru je však takovýto postup chybný a neodpovídá snaze o maximální využití výsledku jako důkazního prostředku. Takovýto postup naopak svědčí o jisté rezignaci ve vztahu k individualitě každého případu, tedy i výsledku, kdy policista vnímá výslech spíše jako rutinní úkon, na který se není třeba připravovat.

Ne zcela zanedbatelný vliv na nastavení vztahu mezi vyslyšajícím a vyslychanou osobou může mít mezi jinými také pohlaví vyslyšajícího, jeho věk či jeho empatické schopnosti. Pokud jde o pohlaví vyslyšajícího, přikláníme se k tomu názoru, že by se pohlaví vyslyšajícího mělo shodovat s pohlavím vyslychaného, tj. aby muž vyslychal muže a žena ženu. Toto pravidlo však nelze brát zcela absolutně, což by jednak v praxi nebylo proveditelné, a také by takovýto přepjatý formalismus odporoval primárnímu smyslu tohoto pravidla. Toto pravidlo totiž nalézá své uplatnění zejména v případech, kdy je třeba navázat s vyslychaným bližší kontakt, či vybudovat vzájemnou důvěru. Může se jednat o případy, kdy je vyslychána oběť násilného nebo sexuálně motivovaného trestného činu, toto pravidlo se uplatní začasť také při výslechu dětí a mladistvých, ať již se jedná o oběti či pachatele. Mnohdy může být také užitečné, když je zřejmá fyzická převaha vyslyšajícího. To se může uplatnit třeba v případech, kdy je vyslychán pachatel násilné trestné činnosti, který při styku s policejním orgánem klade odpor a odmítá dále spolupracovat. Je neoddiskutovatelné, že by tento faktor mohl mít vliv na ochotu osoby vypovídat a na celkovou atmosféru výsledku a psychologický kontakt mezi vyslyšajícím a vyslychaným. Co se týče věku vyslyšajícího, tam je situace poněkud odlišná, byť se ani zde nelze dopouštět přehnané generalizace. Na základě praktických zkušeností není na škodu, pokud se věk vyslyšajícího blíží věku vyslychaného. Tak např. při výslechu mladistvých je obecně vhodnější, pokud se věk vyšetřovatele, resp. obecně vyslyšajícího,

12 Praktickým problémem může být například to, že do trestního spisu bývá zpravidla přidělen jeden vyšetřovatel, který zastává roli tzv. hlavního zpracovatele. Pokud by měl být vyšetřovatel nahrazen pro výslech jinou osobou, musela by být i tato další osoba (další vyšetřovatel, což může být s ohledem na personální situaci Policie ČR rovněž problematické) do spisu přidělena. A taktéž by bylo žádoucí, aby osoba „náhradníka“ byla seznámena s obsahem trestního spisu, aby mohla v rámci výsledku efektivně realizovat. V praxi se proto s náhradním vyslyšajícím budeme setkávat výjimečně.

blíží co nejvíce věku vyslýchaného. I přesto však musí zároveň mít vyslýchající dostatečné zkušenosti, umožňující provést výslech kvalitně a především tak, aby nemusel být už opakován.¹³ Naopak někdy může psychologicky dobře zapůsobit, pokud je vyslýchajícím osoba starší, neboť nezdědka budí větší důvěru a respekt. Navíc pokud je vyslýchajícím osoba mladší a vyslýchá osobu starší, může například působit uspěchaně či netrpělivě a budování psychologického kontaktu tak bude méně snadné.

V syntetické fázi přípravy výslechu pak musí vyslýchající naplánovat samotný průběh výslechu. Důležité bude zajistit vhodné prostory k provedení výslechu. V praxi se vyskytuje určitý nešvar, kdy jsou některé výslechy prováděny přímo v kanceláři, často zároveň sdílené s více kolegy. Praxe a naše praktické zkušenosti nám potvrzují, že kancelář není vhodným prostorem k provádění výslechu, byť za splnění určitých podmínek lze provádění výslechu v kanceláři považovat rovněž za akceptovatelné.

Za mnohem vhodnější osobně považujeme využití speciálních výslechových místností, kterými by měla disponovat každá služebna policejního orgánu. Zde sice může nastat problém s obsazeností této místnosti, ale je nutno brát v potaz, že výslech je zpravidla úkonem plánovaným, neboť osoby bývají k jeho provedení předvolávány na konkrétní den a čas. S ohledem na to jsme toho názoru, že ve většině případů lze zajistit to, aby mohl výslech probíhat ve speciální výslechové místnosti. Ve většině případů bude stačit jen trocha vůle vyslýchajícího a určitá koordinace činnosti policistů na jednom pracovišti. Speciální výslechové místnosti sice existují, ale otázkou k dalšímu rozboru by mohla být sama skutečnost, zda je takových místností dostatek.

Jak jsme již uvedli, za splnění určitých podmínek je možné akceptovat i variantu, kdy bude výslech prováděn přímo v kanceláři, byť by tato možnost měla být spíše výjimečnou. V takovém případě je třeba zajistit, aby se v kanceláři nepohybovaly další osoby a pokud jejich přítomnost vyloučit nelze, tak alespoň aby nenarušovaly průběh výslechu. Je rovněž vhodné zamezit tomu, aby výslech nebyl narušován neočekávanými telefonáty. I přes to bude vedení takového výslechu zpravidla náročnější, neboť na vyslýchaného bude působit větší množství podnětů, které budou třístit jeho pozornost. Mnohá specifika pak bude vykazovat provádění výslechu mimo sídlo policejního orgánu v situacích, kdy není možná mobilita vyslýchaného.¹⁴ Další variantou, která se rovněž nabízí pro výjimečné případy, je výslech pomocí videokonferenčního zařízení, který by pak probíhal v režimu § 111 a tr. řádu, k čemuž dává zmocnění § 52a tr. řádu. Takovýto výslech se zpravidla realizuje tehdy, je-li to potřebné pro ochranu práv osob, které budou vyslýhány, s ohledem např. na jejich věk nebo zdravotní stav.

13 *K problematice výslechu mladistvých srov. např. TEXL, D. a J. SLAVÍK. Vedení výslechu mladistvých osob. In: JANOVEC, M., J. POHL, M. ZAHRAVNÍČKOVÁ, J. MALÝ, J. ŠÍP a J. FERFEČKÝ (eds.). Cofola 2020. Brno: Masarykova univerzita, 2020. s. 1402–1424.*

14 *K tomu srovnej TEXL, D. Vedení výslechu osob hospitalizovaných ve zdravotnickém zařízení. In: BRUNA, E. a J. STRAUS (eds.). Trestněprávní a kriminalistické aspekty dokazování 2021. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2022. s. 303–312. ISBN 978-80-7408-239-9.*

Psychologická příprava výsledku

Co se týče konkrétně psychologické přípravy výsledku, její podstatou je především vnitřní příprava vyslýchajícího na nadcházející výslech.

Řada policistů, resp. kriminalistů¹⁵ a vyšetřovatelů, potvrzuje, že celý výslech je vlastně o psychologii.

Jak zmiňuje Jitka Nováková, velmi nápomocná je nám při přípravě a následně samotném vedení výsledku znalost psychoanalýzy.¹⁶

Psychoanalýzu bychom mohli charakterizovat jako soubor psychologických teorií a metodu k léčbě psychických problémů.¹⁷ Radí se do kategorie psychodynamické psychologie, která považuje lidskou psychiku a motivace lidského jednání za neuvědomované procesy, jež probíhají v podvědomí, předvědomí a nevědomí, jelikož naší součástí je složitý a víceméně nevědomý emoční život.

Sigmund Freud jako zakladatel psychoanalýzy rozdělil strukturu psychiky na tři nezávislé složky: id, ego a superego.

Id je soubor libého, pudového, tzv. libido – to, co dělá libé pocity a tlačí člověka kupředu, trochu s nadsázkou můžeme říci, že je to „to zvíře v nás“. Součástí libida jsou *eros* – pocit lásky a *thanatos* – to destruktivní, agresivní, zlostné v nás. *Ego* je naše realistické já. *Superego* je soubor mravních a právních norem, které má člověk vštípené ze svého okolí, vzniká výchovou a společenským kontaktem. Superego se ale samozřejmě liší kulturu od kultury a vyvíjí se s časem.

Ego svádí každodenní boj s pudovým id a mravním superegem, které se snaží ovlivnit chování člověka. Pokud bychom nepotlačovali id v nás, bez ohledu na následky bychom činili vše, co bychom zrovna chtěli. Měli bychom hlad? Ukradli bychom si jídlo a najedli se. Chtěli bychom se sexuálně uspokojit? Znásilnili bychom první osobu, kterou bychom potkali. Z tohoto důvodu je součástí naší osobnosti superego, které id v nás krotí. V souvislosti s id by bylo dobré zmínit také pojem sublimace libida – jde o situaci, kdy nepříjemné nutkání vyvolané id je potlačeno a přeměněno do nějaké činnosti, kterou společnost nepovažuje za nepřijatelnou – místo znásilnění napíše daná osoba např. báseň. Pokud ale k sublimaci nedojde, řídí se člověk svým idem. Zločin je tedy vlastně nezákonnou nedokonalou sublimací libida.

Problematikou psychoanalýzy se však krom S. Freuda zabývali i jiní autoři, jak z řad jeho vrstevníků, tak i z řad moderních autorů psychologické literatury.¹⁸ Problematika vnímání osobnosti z pohledu psychologie je značně široká a setkáváme se zde s větším množstvím

¹⁵ V praxi žargonem označovaní jako tzv. operativci.

¹⁶ Z řeckého slova *psýché* = duše a *lysein* = uvolňovat.

¹⁷ K tomu blíže srov. FREUD, S. *A General Introduction To Psychoanalysis*. Lector House. 2022, 304 s.

¹⁸ K tomu srov. např. BATEMAN, A. W., J. HOLMES and E. ALLISON. *Introduction to Psychoanalysis*. Taylor & Francis Ltd. 2021, 342 s. nebo CARVETH, D. L. *Psychoanalytic Thinking*. Taylor & Francis Ltd. 2018, 270 s.

různých teorií a klasifikací. Nejedná se však pouze o oblast psychologie osobnosti, jsou zde patrné konotace i s obecnou částí psychologie, sociální psychologií či psychologií vývojovou. S ohledem na charakter tohoto článku a jeho cíle však nebudou jednotlivé teorie podrobovány rozboru, neboť by takovýto postup nebyl účelný a dle našeho názoru zcela postačí odkaz na relevantní literaturu.¹⁹

Znalost výše zmíněného může přispět k odkrytí osobnosti vyslýchaného a vyslýchající tak může lépe cílit své dotazy.²⁰

Svoji nezanedbatelnou roli při psychologické přípravě výsledku hraje i problematika transakční analýzy a her.

Když se někde ve společnosti setkají dva a více lidí, je jen otázkou času, kdy mezi nimi dojde k nějaké transakci, tedy k situaci, kdy jeden dá druhému na vědomí, že si všiml jeho přítomnosti a druhý na jeho podnět nějakým způsobem reaguje. Samotný pojem transakční analýza neznamená vlastně nic jiného než rozbor určité komunikace mezi lidmi, tzv. transakce, z hlediska toho, jaký stav ego tuto transakci vyvolal a jaký stav ego na ni zareagoval.

Aby byl výslech kvalitní, je dobré, aby vyslýchající nejen naprosto pečlivě vlastními smysly vnímal, co přesně mu vyslýchaný sděluje, ale je nutné, aby uměl i tzv. číst mezi řádky, tedy aby se uměl na celou věc podívat i z psychologického hlediska, aby uměl rozpoznat, do jaké role má vyslýchaný tendenci se stylizovat. K tomuto může přispět trochu hlubší znalost toho, jak může probíhat transakce mezi dvěma osobami.²¹

Vrátíme-li se zpět k psychologické přípravě výsledku, tak tato je součástí přípravy výsledku jako takové, přičemž její stěžejní část se odehrává ve fázi analytické, kdy vyslýchající analyzuje osobnost svoji i vyslýchaného za tím účelem, aby se co nejlépe na výslech připravil a aby došlo k eliminaci hrozících problematických bodů, kdy by se mohl výslech zkomplikovat a ztížilo by se tak dosažení stanoveného cíle. S tím se pojí i to, že vyslýchající by si měl předem stanovit, co vlastně bude cílem výsledku, jaký bude jeho předmět, tedy k jakým skutečnostem má osoba vypovídat, a co má být výsledkem takového výsledku, zda například získání nových poznatků důležitých pro počáteční fáze prověřování či naopak potvrzení nebo vyvrácení některých již stanovených kriminalistických verzí apod. Cílem výsledku může být také potvrzení některých již získaných důkazů a ucelení představy o průběhu některých kriminalisticky relevantních událostí.

Před započítím výsledku je třeba zhodnotit několik kritérií, jako jsou osobní charakteristika vyslýchajícího, osobní charakteristika vyslýchaného, aktuální psychický a zdravotní stav jak vyslýchaného, tak i vyslýchajícího, dále motivace a cíle účastníků, prostředí, ve kterém

19 Krom výše uvedených publikací lze dále uvést např. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2006, s. 50 a násl., HOUBOVÁ, D. a kol. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, 279 s. či ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál. 2007, s. 29 a násl.

20 NOVÁKOVÁ, J. *Taktiky výsledku*. Diplomová práce. Právnická fakulta univerzity Karlovy. 2013, s. 47.

21 Blíže srovnej NOVÁKOVÁ, J. *Taktiky výsledku*. Op. cit., s. 49–50.

bude výslech prováděn, zvolenou taktiku výslechu a zkušenosti vyslýchajícího.²² V rámci psychologické přípravy si vyslýchající může vytvořit určitý vnitřní vztah k osobě, kterou bude vyslýchat, a to např. tím, že se pokusí vcítit do její životní situace a pochopit ji.

To pak může pomoci při utváření kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným jak v počáteční fázi výslechu, kde je podstatný i tzv. první dojem, tak i v jeho dalším průběhu. Lze se také připravit na různé scénáře průběhu výslechu, které se pojí také s procesním postavením osoby, která bude vyslýchána. Jde zejména o to, zda osoba bude či nebude ochotna vypovídat a zda bude či nebude schopna vyvolat paměťovou stopu pojící se k události, kterou vnímala svými smysly. Zajímavou typologii vyslýchanych svědků nabízí L. Čírtková. Ta uvádí tyto typy: svědek hovorný a otevřený, svědek upovídaný a zabíhavý, svědek plachý a ostýchavý, svědek povrchní, svědek lhostejný, svědek nedůvěřivý a svědek svéhlavý, problematický.²³ S možným postojem vyslýchaného k předmětu výslechu se pojí i různé strategie, které může vyslýchající v průběhu výslechu aplikovat. Již zmiňovaná autorka nabízí tyto strategie: strategie vzbuzování protireakce, strategie znejišťování, strategie doplňování, diskrepanční strategie, strategie zapletení svědka do jeho lži a strategie odejmutí důvěry.²⁴ Ať již bude při vedení výslechu zvolena jakákoli strategie, je třeba vždy pamatovat i na to, že musejí být naplněny zákonné požadavky pro postup při výslechu, aby jeho výsledek, tedy výpověď osoby, mohl být použitelný jako důkaz v trestním řízení. V tomto kontextu jde především o zákaz kladení sugestivních a kapciózních otázek, jak tento vyplývá z příslušných ustanovení trestního řádu. Porušení některého z výše uvedených pravidel by mohlo mít za následek narušení procesní použitelnosti takové výpovědi.

V rámci (psychologické) přípravy výslechu je rovněž důležité vytvořit si již před výslechem určitou představu o tom, jak by mohla vyslýchaná osoba na ty které otázky reagovat, která by mohla vnímat jako problematické. Jsme si vědomi, že toto je v situacích, kdy se vyslýchající s vyslýchaným dříve nesetkal, poměrně obtížné, avšak i na základě důkladného studia podkladů se dá vytvořit určitý obraz o osobnosti vyslýchaného. Je třeba vycházet například z toho, zda se jedná o osobu již trestanou, zda byla tato osoba již dříve vyslýchána nebo se jedná o první kontakt s policejním orgánem, pokud je to možné, je třeba také posoudit poznatky operativních pracovníků z přechozího tzv. „vytěžení“ této osoby, pokud proběhlo (typicky pokud se jedná o svědka, který se pohyboval na místě činu nebo v jeho blízkosti, nezděná se bude jednat zároveň také o oznamovatele) apod. Z osobní zkušenosti můžeme říct, že tuto část přípravy je nutno provádět a že v naší praxi nám bylo její provedení několikrát nápomocné. Této otázce se věnuje i Matiašek a jeho autorský kolektiv. Ve své publikaci *Výslech a psychologie* totiž uvádějí: „*Příprava k výslechu znamená tedy v první řadě poznání osobnosti osoby, která má být vyslechnuta (zvláště obviněného), tzn. seznámení se s dosavadním průběhem jejího života a prostudování všech dostupných materiálů, týkajících se věci a okolností vyšetřovaného činu, které určují i dobu předvolání i provedení výslechu, místo výslechu atd. [...] Proto je důležitou i otázka, kdo, co a jací jsou rodiče vyslýchaného, jejíž zodpovězení znamená poznání prostředí, z něhož*

22 ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Op. cit., s. 87.

23 K tomu blíže srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2013, s. 315–316. ISBN 978-80-7380-461-9.

24 *Tamtéž*, s. 316–317.

a v němž vyslýchaný vyrůstal a jež tedy do značné míry formovalo jeho charakter, temperament, vzdělanost atd. Je to vůbec základní údaj, z něhož při studiu osobnosti člověka, který má být vyslechnut, je nutno vycházet.²⁵ Stejní autoři se pak věnovali i poznávání osobnosti vyslýchané osoby v průběhu výslechu.²⁶ Je však třeba mít na paměti, že při výslechu jde vždy o vzájemnou interakci minimálně dvou osob, při níž dochází k vzájemnému vnímání a ovlivňování.²⁷ I proto je tak důležitá příprava výslechu.

Z pohledu policejní činnosti pak nelze opomenout ani to, že vyslýchaná osoba (zejména podezřelý, příp. obviněný) může být pod vlivem omamných a psychotropních látek, dále v textu jen OPL, či může být na těchto látkách závislá.²⁸ Proto je dobré si v rámci rešeršní činnosti při přípravě na výslech zjistit i to, zda je vyslýchaná osoba uživatelem OPL a pokud ano, je třeba se připravit na možné komplikace s tím se pojící. Především půjde o to, že pokud bude osoba pod vlivem OPL, nebude zpravidla možné její výslech provést. Naopak pokud nebude pod vlivem OPL, ale budou se projevovat abstinenční příznaky, může být takováto osoba velmi nevyrovnaná a často také agresivní. Zároveň je třeba dávat pozor i na to, aby nemohla být zpochybněna procesní použitelnost provedeného výslechu, vyslýchaná osoba si tak musí být vždy vědoma toho, k jaké věci je vyslýchána a musí být předem poučena o svých právech, přičemž lze důrazně doporučit to, aby byla po tomto poučení osoba dotázána, zda tomuto poučení porozuměla, zda si je vědoma toho, co bude předmětem výslechu a zda si nežadá žádných dalších vysvětlení a aby toto bylo zaznamenáno v protokolu o výslechu.

Závěr

Výslech jako takový je podstatnou součástí kriminalistické taktiky, kdy se nezřídka jedná o jeden ze stěžejních důkazních prostředků. Postavení výslechu mezi ostatními důkazními prostředky je výsadní v tom ohledu, že v průběhu výslechu můžeme získat informace ve formě výpovědi od osoby, která svými smysly vnímala kriminalisticky relevantní událost. Z tohoto pohledu se tedy může jednat i o důkaz přímý, což znamená, že se může zároveň jednat i o důkaz jediný a že na jeho základě může být a zpravidla i bude rozhodováno o vině a trestu.

Z toho lze vyvodit, jak značný význam pro trestní řízení může výslech mít. Proto je třeba, aby byl výslech vždy proveden kvalitně a aby z něj bylo „vytěženo“ pokud možno maximum. Na základě výpovědi osoby mohou být rovněž vyhledávány i další důkazy, takže i proto by měla být vždy dána snaha vést výslech co nejlépe. Významná role výslechu tak klade velké nároky na osoby, které jej budou provádět, ať již z pohledu kriminalistické taktiky, kdy musí vyšetřovatel (vyslýchající) projít fází přípravy výslechu a poté musí výslech vhodně provést a vyhodnotit, nebo z pohledu trestního práva, kdy musí být splněny všechny zákonné

25 MATIÁŠEK, J., B. BÁRTA a J. SOUKUP. *Výslech a psychologie*. Praha: Orbis, 1966, s. 162–163.

26 *Tamtéž*, s. 174 a násl.

27 SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003, s. 22. *ISBN 80-7178-846-5*.

28 K této problematice blíže srov. HOUBOVÁ, D. a kol. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 179 a násl. *ISBN 978-80-7380-100-7*.

náležitosti, aby byla výpověď získaná na základě výsledku nadále procesně použitelná jako důkaz v probíhajícím trestní řízení.

Aby mohl být výslech proveden kvalitně, musí být kvalitní i jemu předcházející příprava, a proto jsme se věnovali především psychologické stránce této přípravy, ale zároveň jsme nastínili i její další složky a možné problematické body při provádění této přípravy. Především je třeba si vždy uvědomovat, že výslech, potažmo výpověď jako jeho „produkt“, je vždy výsledkem vzájemné interakce minimálně dvou osob, přičemž je třeba pamatovat na jejich individualitu, především tedy jedinečnost osobnosti. Proto je cílem psychologické přípravy na výslech provedení všech opatření předcházejících tomu, aby v průběhu výslechu nastaly nějaké problémové situace. Je podstatné si udělat představu o osobnosti vyslýchaného, s čímž se pojí i určitá představa o tom, jak bude tato osoba v průběhu výslechu reagovat, zda bude ochotna vypovídat, zda si bude schopna vybavit si předmětnou událost atd. V tomto kontextu byly rovněž zmíněny některé možné klasifikace vypovídajících osob od předních odborníků z oblasti forenzní psychologie.

Při provádění této přípravy je podstatné shromáždění všech dostupných informací o osobě, která bude vyslýchána. Z vlastní zkušenosti víme, že i ty zdánlivě nepodstatné maličkosti mohou hrát svoji roli. Může se jednat o nejvyšší dosažené vzdělání, rodinné zázemí, vztahy s okolím, dřívější tresty apod. Na základě těchto informací by pak měl být vyslýchající schopen sestavit si určitou kostru toho, jak by mohl výslech probíhat, jak bude vyslýchaný reagovat na položené otázky či předestřené důkazy.

Ač to bylo v textu již na více místech zdůrazněno, nemůžeme ani v závěru opomenout vyzdvihnout význam provedení přípravy výslechu, neboť ta je klíčová pro to, aby mohl být výslech proveden co nejlépe. Pokud není příprava na výslech dostatečná nebo v krajních případech není provedena vůbec, vždy se to projeví na kvalitě výslechu, který je přitom velmi často zásadním důkazním prostředkem v trestním řízení.

Použitá literatura

BATEMAN, A. W., J. HOLMES and E. ALLISON. *Introduction to Psychoanalysis*. Taylor & Francis Ltd. 2021, 342 s.

CARVETH, D. L. *Psychoanalytic Thinking*. Taylor & Francis Ltd. 2018, 270 s.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2013, 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2006, 309 s.

FREUD, S. *General Introduction To Psychoanalysis*. Lector House. 2022, 304 s.

HOUBOVÁ, D. a kol. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, 279 s. ISBN 978-80-7380-100-7.

MARKOVIČ, J. a V. ŠULC. *Lovec přízraků. Vraždy, které šokovaly republiku*. Praha: Nakladatelství EPOCH, 2020, 432 s. ISBN 978-80-7557-963-8.

- MATÍÁŠEK, J., B. BÁRTA a J. SOUKUP. *Výslech a psychologie*. Praha: Orbis, 1966, 214 s. ISBN není uvedeno.
- MUSIL J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. ISBN 80-7179-878-9.
- NOVÁKOVÁ, J. *Taktiky výslechu*. Diplomová práce. Právnická fakulta univerzity Karlovy. 2013.
- SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003, 120 s. ISBN 80-7178-846-5.
- STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2012, 446 s. ISBN 978-80-7380-409-1.
- SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016. 374 s. 978-80-7418-259-4.
- ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2001, 326 s. ISBN 80-89047-12-2.
- TEXL, D. Vedení výslechu osob hospitalizovaných ve zdravotnickém zařízení. In: BRUNA, E. a J. STRAUS (eds.). *Trestněprávní a kriminalistické aspekty dokazování 2021*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2022. s. 303–312. ISBN 978-80-7408-239-9.
- TEXL, D. a J. SLAVÍK. *Vedení výslechu mladistvých osob*. In: JANOVEC, M., J. POHL, M. ZAHRADNÍČKOVÁ, J. MALÝ, J. ŠÍP a J. FERFECKÝ (eds.). *Cofola 2020*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. s. 1402–1424.
- ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál. 2007, s. 29 a násl.